

Vaasan yliopiston hallituksen puheenjohtaja, ministeri
Ole Norrback

LUKUVUODEN 2013–2014 AVAJAISPUHE

”Repetitio est mater studiorum”. Vaikka kertaus ei välttämättä aina ole opintojen äiti, tiedämme kokemuksesta että asia jää varmemmin mieleen kun se toistetaan useamman kerran. Esitän pääosiltaan asioita ja arviointeja, jotka ovat olleet esillä aikaisemmin. Arvoisia kuulijoita voin kuitenkin rauhoittaa toteamalla että koko vastuu asioiden toteuttamisesta ei siirry teille kannettavaksi, osavastuu osalle teistä kylläkin. Vaikka esitän koko hallituksen tervehdyksen, puheen sisällöstä ei sovi moitita muita jäseniä. Minä kannan siitä koko vastuun.

Yleisesti katsoen yliopistomme pärjää hyvin. Hakijoiden määrä on hyvä, ja ulkomaalaisia opiskelijoita on Suomen mittapuun mukaan paljon. Sekä auditointiryhmän raportti että henkilöstöraportti antavat myönteisen kuvan talon sisäisestä yhteistyöstä. Talous on kunnossa, tase on vahva, budjeteissa pysytään ja tietoisuus tarkan talouden merkityksestä on kasvanut, niin kuin pitää ollakin yliopistossa, jossa talous- ja kauppatieteillä on keskeinen rooli. Myös ylioppilaskunnan taloutta on vahvistettu, kiitos siitä kuuluu vastuuhenkilöille. Sisäinen uudistus etenee; tulospalkkiojärjestelmä on otettu käyttöön ja toimii mallina muuallakin, pedagogista koulutusta on lisätty ja tiedekuntien ja tieteenalojen välinen yhteistyö kasvaa. Ympäröivä yhteiskunta arvostaa yliopistoa, josta erinomainen saavutus pääoman keräyksessä on paras esimerkki, vaikka taloamme ei välttämättä tunneta erityisen hyvin. Neljä vuotta sitten uhatuna ollut teknillinen tiedekunta on vahvistanut asemiaan, mutta kaipaa jatkossakin erilliskohtelua. Yliopiston hallituksessa olemme tyytyväisiä siitä, että hyväksytyt linjaukset noudatetaan.

Ei maailmaa eikä yliopistoa saada kuitenkaan koskaan valmiiksi, ja parannettavaa löytyy aina. Jatkuvasti muuttuva yhteiskunta luo muutospainetta myös yliopistoihin. Kun väitetään että ”näin olemme aina tehneet, ei ole tarvetta muuttaa mitään,” ollaan yleensä väärässä.

”Non vitae sed scholae discimus” eli ei elämää vaan koulua varten opimme – ja opetamme, sanoi Seneca aikoinaan, kun hän esitti vahvaa kritiikkiä Rooman opetusjärjestelmää kohtaan. Samat latinan sanat voidaan esittää toisessa järjestyksessä, jolloin sisältö muuttuu tavoitteelliseksi. ”Non scholae sed vitae discimus”, eli ”ei koulua vaan elämää varten”, on jokaiselle meistä jatkuvasti mielessä pidettävä muistutus opetuksen ja tutkimuksenkin perimmäisestä tavoitteesta.

Suomen peruskoulu on niittänyt mainetta ydinaineiden laadukkaalla opetuksellaan. Lukutaitoa, luetun ymmärtämistä sekä matematiikan ja luonnontieteiden taitoja voidaan varmasti mitata ja vertailla suhteellisen luotettavasti. Näiltä osin nuorten lähtötilanne maassamme on hyvä. Menestys saattaisi kuitenkin olla paljon vaatimattomampi, mikäli sosiaalisia taitoja mitattaisiin. Sosiaalisten taitojen merkitys korostuu kansainvälistyvässä maailmassa. Berthold Brechtin toteamus, että Suomen kansa vaikennee kahdella kielellä, pätee edelleen, vaikkakin vähenevässä määrin. Ei monella kielellä vaikeneva ekonomi tai insinööri voi myydä

energiaa säästävää laitetta, vaikka laite olisi kuinka hyvä. Kaikilla opetuksen tasoilla on mielestäni syytä kiinnittää paljon enemmän huomiota sosiaalisten taitojen kehittämiseen.

Suomen korkeamman opetuksen kansainvälinen maine ei ole läheskään yhtä hyvä kuin peruskoulun. Tilastot antavat karun kuvan yliopistojemme houkuttelevuudesta. Mainitsen yhden esimerkin. Norjasta oli noin 25000 graduopiskelijaa ulkomailla lukuvuoden 2011–12 aikana. Iso-Britannia ja Tanska olivat suosituimmat maat. Suomi ei mahtunut 15 Euroopan suosituimman maan joukkoon. Viimeisimmät siinä listassa olivat Latvia, Italia ja Romania. Maineemme ei varmaan ole huono, mutta ei myöskään ole riittävästi houkuttelevuutta. Siihen löytyy varmaan monta syytä, joista kieli voi olla yksi. Ei latvia kuitenkaan voi olla suomea helpompaa norjalaisille, ja meillä opetetaan myös ruotsin kielellä. Onhan se vähän kummaa että esim. Norjasta käy varmaan enemmän opettajia ja hallintoihmisiä tutustumassa peruskoulumme erinomaisuuteen kuin tänne tulee opiskelijoita yliopistoihimme. Vaikka Vaasan yliopisto on hyvää suomalaista luokkaa kansainvälistymisessä, on sijainti paljon huonompi kansainvälisessä vertailussa.

Alati muuttuva maailma luo muutospainetta myös opetuksen ja tutkimuksen sisältöön ja menetelmiin. Mm. kasvava riippuvuus ympäröivästä maailmasta sekä globalisaatio muuttavat jatkuvasti yksilön tiedon tarpeita. Yksilön on opittava analysoimaan muuttuvaa maailmaa, ja yliopiston tehtävä on opettaa tätä taitoa. Löytyy varmaan paljon muita kokonaisuuksia kuin marxilaisuus, jotka ovat menettäneet ajankohtaisuutensa, ja paljon muitakin kuin kestävä kehitys, joista tiedontarve on kasvanut. Vanhat instituutiot, kuten yliopistot, ovat konservatiivisia ja hitaita muuttumaan. Varovaisuus ja hitaus näkyvät myös meillä silloinkin kun rohkeudesta ja riipeydestä olisi enemmän hyötyä. Epäilen vahvasti ettemme reagoi riittävän nopeasti sopeuttamalla opintojen sisältöä yhteiskunnan muutoksiin, vaikka olisin mielelläni epäilyssäni väärässä. Laadun valvontaa onkin auditointiryhmän ehdotuksesta tehostettu, mutta rakentavaa itsekritiikkiä ja ulkopuolisten kriittisiä mielipiteitä tarvitaan jatkuvasti. Muutosvauhdin ylläpitäminen on yliopiston hallituksen tärkeimpiä tehtäviä, mutta hallitus, joka kunnioittaa tieteen vapautta, ei voi puuttua opetuksen ja tutkimuksen sisältöön.

Onhan se paradoksi että yksilö tarvitsee yhä enemmän yleistietoa vaikka erikoistuminen etenee. Insinööri tai ekonomi ei menesty enää ilman laajaa ja hyvää kielitaitoa. Onhan se paradoksi että kielten opetus sivuaineina vähenee, vaikka kielitaidon tarve kasvaa. Hyvätkään tuotteet tai palvelut eivät myy itseään, ja laajat tiedot ostajien kulttuurista ja käyttäytymistavoista ovat ratkaisevan tärkeitä. Työtä johtava ekonomi – tai professori – ei saa työtiimiänsä täysin mukaan ellei ole riittävästi tietoa ihmislousteesta. Poikkitieteellisyys tuo lähes aina mukanaan lisäarvoa kun uutta luodaan. Oman reviirin mustasukkaista valvomista esiintyy kaikkialla yhteiskunnassamme, myös yliopistoissa. Se on harvinaisen huono tapa toimia, kun yhteistyö yli kaikkien rajojen; kuntien, valtioiden niin kuin yliopistojen ja tieteenalojenkin on perusedellytyksiä uutta kehitettäessä.

Yhteistyö tiedekuntien välillä on lisätty, vaikka osittain vaivalloisesti. Yhteistyö Vaasassa toimivien korkeakoulujen välillä voisi olla laajempaa

ja näin ollen tarjota lisää vaihtoehtoja opiskelijoille. Varsin uudet lait sekä yliopistoista että ammattikorkeakouluista antavat vastuun ruotsinkielisestä opetuksesta nimetyille korkeakouluille. Näistä laeista voidaan olla monta mieltä, mutta lait eivät salli Vaasassa toimivien korkeakoulujen yhdistämistä. Lait eivät kuitenkaan estä yhteistyötä, ja opetusta voidaan antaa – ja annetaankin - monella kielellä kaikissa korkeakouluissa. Erillinen hallinto ei myöskään ole paljon laajemman ja monipuolisemman yhteistyön este, kunhan tahtoa riittää. Laajempi yhteistyö sekä kansallisesti että kansainvälisesti olisi omiaan nostamaan tieteellisen työn tasoa. Yhteistyö, sekä yliopiston sisällä että muiden kanssa, riippuu siis tahdosta, määräykset ja hallinto eivät sitä estä.

Juhlapuheissa sanotaan että elävä kaksikielisyys on rikkaus Pohjanmaalla. Vaikka seutu on kaksikielinen, yksilötasolla meillä on enemmän kaksi elävää yksikielisyyttä kuin yksi elävä kaksikielisyys, ja tämä näkyy myös korkeakouluissa. Mikään ei estä korkeakouluja rakentamasta yhdessä paljon enemmän kaksi – tai monikielisiä opetusohjelmia tarjottavaksi niille, jotka haluavat hyödyntää seudun kaksikielisyyttä ja lisätä omaa kielitaitoa.

Kampusaluetta kehitetään määrätietoisesti, vaikkakin hitaasti. Kiitos kehitystyöstä kuuluu myös kaupungille. Kampus antaa hyvät mahdollisuudet varsinkin tukitoimintojen yhdistymiselle, kunhan pystytään unohtamaan rajoittavaa reviiirajattelua. Tukitoiminnoista vapautuvat resurssit voidaan sitten ohjata varsinaiseen toimintaan, eli opetukseen ja tutkimukseen. Valtio pysyy korkeakoulujen päärahoittajana, mutta ulkopuolisen rahoituksen ja säästöjen merkitys kasvaa. On syytä sopeutua siihen että valtio pikemmin vähentää kuin lisää rahoitusta.

Kuulun niihin, jotka eivät usko ns. duaalimallin kestävyyteen. Perusopetuksen sisältö on monella alalla merkittävässä määrin samaa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa, toki alasta riippuen. Jotkut yliopistot maailmalla eivät anna perusopetusta ollenkaan, vaan netissä olevat tarkasti määritellyt tiedot pitää tentata ennen kuin voidaan jatkaa opintoja. Perusopetuksesta vapautuvat resurssit käytetään sitten korkeammassa opetuksessa ja tutkimuksessa. Suhteet yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä tulee varmasti tiivistymään joka tapauksessa. Yhteinen kampusalue meillä antaa erinomaiset mahdollisuudet tiiviimpään yhteistoimintaan, kunhan tahto riittää ja yhteisistä tavoitteista sovitaan. Malleja löytyy jo Lapista, Lappeenrannasta, ja läheisestä Åbo Akademiasta.

Pohjanmaan elinkeinoelämässä ollaan hyvin tyytyväisiä Ammattikorkeakoulu Novian toimintaan senkin jälkeen kun ÅA sai omistukseensa 75 % osakkeista. Novia luotiin muutama vuosi sitten yhdistämällä kaksi itsenäistä ammattikorkeakoulua, josta toinen oli sataprosenttisesti pohjalaisten kuntien omistuksessa, niiden omistus pohja on nyt 12,5 %. Näyttää siltä että läheinen suhde yliopiston ja ammattikorkeakoulun välillä, ei niinkään omistus pohja, on lisäarvo työnantajan näkökulmasta. Yliopistolla ja VAMKilla on vähintään yhtä hyvät mahdollisuudet löytää synergiaetua. VAMKin tulevaisuus Vaasassa on myös turvallisempi jos siteet Yliopistoon ovat paljon vahvemmat kuin nyt, sekä toiminnan että omistuksen osalta.

Yliopiston strategia on hyvä, ja on saanut osakseen laajan hyväksynnän. Kannattaa aina silloin tällöin kysyä itseltämme, noudattammeko riittävän määrätietoisesti sen linjauksia. Esim. monikielisyys ei voi olla pelkästään filosofisen tiedekunnan vastuulla, vaan, kun kielitaidon tarve kasvaa, monikielisyyttä pitää selkeästi olla integroituna muidenkin tiedekuntien opetukseen.

Yliopistolla on myös hyvä ohjelma suhteista ympäröivään yhteiskuntaan. Vielä ei ainakaan eletä niin kuin ohjelman mukaan pitäisi. Toteuttaminen edellyttää hyvin laajaa sitoutumista, ja toteutettuna se voi olla hyvä väline kun rekrytoidaan opiskelijoita, päteviä opettajia ja tutkijoita, ja ennen kaikkea kun ulkopuolista rahoitusta haetaan.

Hallitus on vuosibudjeteissa varannut tietyn summan strategisia satsauksia varten. Hallitus on odottanut runsaasti uusia ideoita ja avauksia tiedekunnilta, mutta hallituksen käsittelyyn on niitä tullut hyvin niukasti. Siitä on esitetty, mielestäni aiheellisestikin, pettymystä hallituksessa. Tieteellisessä, ja yleensä uutta luovassa työssä tarvitaan ennakkoluulottomuutta, mielikuvitusta, rohkeutta ja riskinottoa. Korkeakouluissa luodaan tulevaisuutta kouluttamalla päteviä tulevaisuuden luoja. Instituutio tai henkilö, joka pelkää erehdyksiä, ei saa uutta aikaan. Sulkeutuneisuus ja itseensä käpertyminen ovat huonoimmat ominaisuudet, ja ne näkyvät joskus yliopistoissakin. Väite että ”jonkun pitäisi tarttua tähän” on vailla merkitystä niin kauan kuin se joku on joku muu. Jokainen meistä voi käsi sydämellä kysyä, onko minulla riittävästi yllä mainittuja, myönteisiä ominaisuuksia, kun annamme eväitä tulevaisuuden luojiille, ja ellei, olenko valmis tekemään parhaani tilanteen korjaamiseksi.

Samalla kun tuon hallituksen tervehdyksen, kiitän avoimesta ja rakentavasta yhteistyöstä ja toivon opiskelijoille ja henkilökunnalle työn iloa ja menestystä tulevan lukuvuoden aikana, ja sen jälkeenkin.